

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOL

Kasvatusteaduste osakond

Andragoogika õppetool

Eduard Brindfeldt

HRJ 1

“Praktilised põhjused” Pierre Bourdieu (1930-2002) teksti lk 41-62
mõistmine.

Tallinn 2006

Pierre Bourdieu	3
Praktilised põhjused.....	4
KOOL- Kas Maxwelli deemon.....	5
KUNST VÕI RAHA	7
SOTSIAALNE RUUM VÕIMUVÄLI	9
Mõisted	10
Kasutatud kirjandus:	12

Pierre Bourdieu

Pierre Bourdieu (1930-2002) oli vana maailma tuntumaid sotsiolooge ja kindlasti üks olulisemaid prantsuse mõtlejaid 20. sajandi lõpukolmandikul. Viimase kümne aasta jooksul võttis Bourdieu pidevalt sõna kõigis aktuaalsetes küsimustes ja asus seetõttu rohketes poleemikates keskmes. Bourdieu'le viitasid nii tema pooldajad kui vastased ja tema isiksuse kohta käibis meedias rohkesti erinevaid määratlusi.

Bourdieu tegevuse hõlpsamini nähtavaid sihte oli tekitada segadust ja sellega püüdis ta teha küsitavaks asjad, mida laiem avalikkus pidamas enesestmõistetavaks. Arusaadavalt tekitas see vastasseisu ehk oponente, kes seadsid kahtluse alla Bourdieu enese staatuse, ja seisukohtade põhjendatuse jne.

Seejuures muutus Bourdieu figuur mõistagi järjest huvitavamaks ja salapärasemaks.

Praktilised põhjused

1994. aastal ilmunud "Praktilised põhjused" on populaarne ülevaade Bourdieu sotsioloogilise süsteemi mõningatest olulisematest tahkudest, mis esmalt esitatud loengutena peamiselt välismaiste auditooriumite ees.

Võib öelda, et "Praktiliste põhjuste" sisuks on Bourdieu "piirsõnavara" tutvustamine ja testimine laiema publiku ees. Autor näitab erineva nurga alt, kuidas sotsioloogia uurimisobjektiks on mitte inimene, vaid väli, st suhteliselt autonoomne sotsiaalne ruum, kus kehtivad oma "mängureeglid", mis dikteerivad väljal tegutsevate inimeste ehk "sotsiaalsete agentide" käitumist. Iga sotsiaalse agendi seisukohad ja käitumine kujuneb konkreetse välja sotsiaalsete struktuuride ja tema sisemiste mentaalsete struktuuride (nn *habitus'e*) interaktsioonis.

Sotsioloogia ülesandena näeb Bourdieu väljastruktuuride ja -reeglite eritlemist, et muuta inimesi nendest teadlikumaks ja seeläbi vähendada nende mõju. Bourdieu sotsioloogia on n-ö "võitlev sotsioloogia". Igal väljal käib tihe võitlus sümboolse või tegeliku võimu pärast ning sotsioloog peab omakorda võitlust, et neid võitlusreegleid paljastada ja seeläbi kahjutustada. (Tamm 2003)

KOOL- Kas Maxwelli deemon

Üheks sotsiaalse ebaõigluse põlistamise vahendiks on Bourdieu järgi haridussüsteem.

Teoses "Praktilised põhjused" võrdleb Bourdieu haridussüsteemi Maxwelli deemoniga, kes seisab keset suurema või väiksema kiirusega osakesi ning kui need tema ette jõuavad, selekteerib ta kiiremad ühte anumasse, mille temperatuur järjest tõuseb, ja aeglasemad teise, mille temperatuur langeb. Niiviisi säilitab ta erinevust, mis muidu kaoks.

Bourdieu ütleb, et koolisüsteem toimib sarnaselt Maxwelli deemoniga: sorteerimiseks vajaliku energiakulu hinnaga säilitab ta olemasolevat korda, see tähendab lõhet ebavõrdse kultuurilise kapitaliga varustatud õpilaste vahel. Täpsemalt öeldes, terve rea selekteerimistoimingutega lahutab ta päritud kultuurilise kapitali valdajad nendest, kes on sellest ilma jäetud. (Bourdieu, 2003: 43)

Ehk lihtsamalt – lapsed, kes tulevad heast kasvukeskkonnast, pannakse koolisüsteemis kokku ja nad saavad veel paremaks ehk targemaks. Ja vastupidi: halvematest kodudest lastele jäävad teisejärgulised koolid, kehvemad arengutingimused ning nad muutuvad veel nõrgemaks.

Üllas oleks mõelda, et me kõik oleme oma eeldustelt ja võimetelt võrdsed. Paraku algab erinevus juba vanematest, nii nendelt saadud geneetilisest pagasist kui ka lõimetishoole intensiivsusest (tõenäoliselt on need omavahel seotud). Mõned hoolivad oma järeltulijate haridusest väga ja kulutavad palju aega lapse arengu soodustamiseks, teised leiavad, et lapse kasvatamine olgu kooli resp ühiskonna ülesanne.

Kõige selle taustal on mõistetav mure laste saatuse pärast. Asi ei ole õppetöö kvaliteedis, vaid laste turvalisuses ja stardipositsioonis

ellu. Eliit- aadlikoolide omapäraks on väärivad traditsioonid, kooli vaim. Seal omandatakse õppimisharjumus ja hariduse hindamine.

Aga kõige tähtsam - saadakse sõpruskond kogu eluks.

Maxwelli deemoni rollis on konkurss, mille kaudu tõmmatakse vastuvõetu ja uksetahajäänu vahele piir, kehtestades nende vahele olemusliku erinevuse, mis väljendub nime, tiitli kandmise õiguses.

Kõigis arenenud ühiskondades sõltub sotsiaalne edu väga otseselt nime andmisest. Maineka ülikooli diplomi kätteandmine tseremoonial on igati võrreldav rüütlikslöömisega. Tegu on päriliku haridusaadliga, mis Prantsusmaal koosnebki suurelt jaolt endise aadlisoo järeltulijatest, kes on oma aadlitiitlid konverteerinud akadeemilisteks tiitliteks.

Meil Eestis puudub oma pärusaadel. See annab kõigile võimaluse tõusmiseks, **aga tingib ka kirglikuma konkurentsi**

KUNST VÕI RAHA

Bourdieu rõhutab haridusvälja hariduse andmisel, eeskätt hariduse väärtustamisel. Siin vaatleb ta ka haridus- majandusvälja suhte muutusi.

Väljametafoori strukturalistlikud piirid lõhub Bourdieu *habitus*'e kontseptsiooniga, mille abil ta loodab selgitada indiviidi ja ühiskonna suhet, suhet väljal tegutsejate õpilaste kes valivad endale teaduskonna ja õppesuuna perekonnad kes valivad oma lastele õppeasutusi – *acteurs*'ide (agentide) – ja neid kujundanud sotsiaalse ruumi vahel ning mille abil Bourdieu loodab ületada subjektikeskse vaateviisi antinoomia.

Habitus kui elu jooksul omandatud käitumis- ja mõtlemisviiside süsteem suunab individuaalset tegutsemist ning võimaldab teatud kindlat kultuurilist käitumist. *Habitus* on see, mis loob ka haridusväljal positsioneerumise võimalused. Selleks, et astuda mängu, peavad mängijad tundma reegleid, omama kindlaid oskusi. Neid oskusi nimetab Bourdieu kultuuriliseks kapitaliks, mis on samuti üks *habitus*e elemente sotsiaalse päritolu jm. kõrval, mis väljal tegutsejaid kujundavad. (Tamm 2003)

Bourdieu viitab silmakirjalikkusele, millega Prantsusmaa ja Jaapani tippjuhid jutlustavad vajadust taasväärtustada teisejärguliseks varuvõimaluseks mandunud tehnilist haridust. Sama situatsioon on ka meil Eestis. Kõige hullem on see, et needsamad rääkijad ise peaksid tõenäoliselt katastroofiks seda, kui nende enda lapsed läheks ülikooli asemel kutsekooli või tehnikumi.

Bourdieu poolt täheldatud ilminguid võime kohata ka tänapäeva Eestis. Igal aastal langeb põhikoolist välja tuhat poissi ja kolmsada tüdrukut. Ilma hariduse ja elukutseta inimesed satuvad tänavale ja seda võib arvata, mida nad seal tegema hakkavad .

Põhikoolist väljalangemise või järjest süveneva haridusliku kihistumise ja hariduse feminiseerumise probleemi pole võimalik lahendada pelgalt haridussüsteemi ümberkorraldamisega.

Need asjad on seotud nii Eesti kui ka teistes riikides üldise sotsiaalmajandusliku arenguga. Bourdieu tõi näiteid kuidas kunagises NSVL- s ja Hiinas alanud poliitilised muudatused olid seotud kõrgharidusega rahvastikuosa märkimisväärse suurenemisega ja sellest tulenevate vastuoludega. (Bourdieu, 2003:54)

Kui meil Eestis, mõni aeg tagasi, räägiti hariduse feminiseerumisest selles mõttes, et õpetajaskonnast suurem hulk on naised, siis praegu ületab neidude arv noormeeste oma kõikides Eesti kõrgkoolides, mõnes on mehi vaid veerand. Ka siin tekivad muutused tulevikus just võimuvälja raames.

SOTSIAALNE RUUM VÕIMUVÄLI

Bourdieu järgi on väli konstrueeritud sotsiaalne ruum, jõudude ruum, selles ruumis pidevalt toimivad, püsivad ebavõrdsuhted. Võrreldes väljateooriat matemaatikaga on väli operaator, mis igale ruumi punktile seab vastavusse teatava matemaatilise suuruse. Kuivõrd tegemist on jõududega, siis sotsiaalne väli on järelikult vektorväli.

Sotsioloogina on Bourdieu veendunud, et sotsiaalse välja kogemus määrab paljuski mentaalseid struktuure ja strateegiaid. Bourdieu, nagu enamik sotsiaalse dimensiooni rõhutajaid, lähtub marksistlikust majandus- ja ühiskonnateooriast, millele viitab ka tema kasutatud mõisteaparatuur: kapital, klass, võitlus, konkurents, revolutsioon, võimusuhted jne. Tänapäevased identiteedimudelid on palju subjektiivsemat laadi. Ka Bourdieu kritiseerib marksistlikku ettekujutust sotsiaalsest klassist, mille puhul on tema arvates tegu pigem Marxi teostest pärit teooriaefektiga. (Bourdieu, 2003:57)

Seega tähendab sotsiaalsest ruumist kõnelemine, et me lahendame klasside eksisteerimise või mitte –eksisteerimise probleemi, mis on algusaegadest peale sotsiolooge kahte leeri jaganud.

Mis väli on võimuväli (me ei tohi seda segamini ajada poliitilise väljaga). Tegemist on väljaga mis on jõusuhete ruum eri liiki kapitalide vahel või täpsemalt öeldes agentide vahel, kes on küllaldaselt varustatud ühega kapitali eriliikidest (kultuuriline kapital, majanduslik kapital jne.).

Sotsiaalne ebavõrdsus, ja sealjuures eriti see, kuidas nii domineerijad kui domineeritavad selle säilitamisele kaasa aitavad, on Bourdieu sotsioloogiat läbivaks jooneks ja seda on tunda lugedes antud ülevaadet.

Mõisted

Väli – Väli Bourdieu teorias suhteliselt autonoomne struktureeritud sotsiaalne ruum. Väljad jagunevad kõige laiemas mõistes majandus ja kultuuriväljadeks. Majandusväljad tagavad seal tegutsevatele inimestele füüsiliseks heaoluks vajalikud vahendid. Kultuurivälja jaotab Bourdieu tinglikult kolmeks:

- Habituseks kui elu jooksul omandatud käitumis- ja mõtlemisviiside süsteem;
- tarbitavaks kultuurkaupadeks, teater, muusika, kino
- akadeemiliseks tunnustuseks, ametlikult omandatud akadeemiline haridus

Kõiki välju üritab koordineerida võimuväli, (võimuvälja ei tohi segamini ajada poliitikaväljaga) mis on jõusuhete ruum eri liiki kapitalide või täpsemalt öeldes agentide vahel. (Saarna 2005:37)

Sotsiaalne ruum – see on ühiskondlik „ruum“, milles isik tegutseb.

Ruumi laiuse määrab isiku positsioon ühiskondlikus ruumis.

Sotsiaalse ruumi määravad ära kapitali hulk (klasside jaotumise alus), kapitali koostis ehk kompositsioon (dominantklassi siseste fraktsioonide tekke alus) ja muutused kapitali osas (hulk, koostis,

trajektoori). Oskust orienteeruda sotsiaalses ruumis nimetatakse sotsiaalseks kompetentsuseks. (Saarna 2005: 38)

Kapital – võib viidata marksismile, kuid Bourdieu käsitluses on kapital teatav materiaalsete ja sotsiaalsete vahendite kogum mis aitab grupil või indiviididel teistega võrreldes väljades paremini hakkama saada. Ta eristab majanduslikku, kultuurilist ja sotsiaalset kapitali. Lisaks erinevatele tüüpidele vaatle Bourdieu kapitali kolme mõõtmelisena: kapitalinivoo, kapitali kompositsioon ja nende omavahelise suhtlemise aeg. Lisaks neile kolmele kapitalitüübile võib esineda veel **sümboliline kapital**, majandusliku, kultuurilise ja sotsiaalse kapitali akumulatsioon. (Saarna 2005: 39) Bourdieu iseloomustab sümbolilist kapitali kui au, reputatsiooni, mis põhineb sotsiaalsel lugupidamisel, mida osutatakse vaikival, rohkem või vähem teadvustaud sotsiaalsel kokkuleppel. (Bourdieu, 2003: 137)

Habitus – Bourdieu kõige ainulaadsem mõiste on habitus, mis on teatav kultuuriliselt omandatud käitumisnormide kogum, „sotsiaalselt konstrueeritud loomus“, mis pole kunagi täiesti teadlik ja mida omamata sotsiaalset ruumi ei valitse. Habitus on vaimsete eelduste, kalduvuste ja harjumuste raamistik, dispositsioon, sättumus, kehakeel, kultuuriline treenitus. See kujuneb välja koos isiksusega ning omandatakse eelkõige koduse kasvatuse ja hariduse kaudu. (Saarna 2005: 40)

Kasutatud kirjandus:

- Krull, Hasso 2002. Küsitavuse klassik. Eesti Ekspress, 6.02.2002
- Bourdieu, Pierre 1999. Nähtamatu tsensuur. Vikerkaar 1: 53-58
- Bourdieu, Pierre 1999. Televisioonist. Tallinn: Loomingu raamatukogu 30
- Bourdieu, Pierre 2000. Olümpiamängud (esseed). Looming 5: 750-757
- Bourdieu, Pierre 2003. Praktilised põhjused: teoteooriast. Tallinn: Tänapäev
- Bourdieu, Pierre 2005. Meeste domineerimine. Tallinn: Varrak
- Saarna-Siimann, M 2005. Presidendikandidaatide representatsioon 2001. aasta trükimeedias ja nende imago valijameeste hulgas. Magistritöö (Tartu 2005)
- Marek Tamm 2003. Praktilise mõistuse kriitika. Eesti Ekspress, 26.06.2003 Tõnis Kahu 2003. Ja mis see kõik väärt on... Sirp, 31.10.2003